

Prispevek k poznavanju Selške doline v (starejši) železni dobi

A contribution to the study of the valley of the Selška dolina in the (Early) Iron Age

Lucija Grahek

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; lucija.grahek@zrc-sazu.si

Izvleček: V prispevku predstavljamo (domnevna) prazgodovinska najdišča iz arheološko slabo raziskane Selške doline, med katerimi prevladujejo najdišča iz starejše železne dobe. Poselitev je vezana predvsem na ležišča železove rude in drugih kovinskih mineralov. Kot kažejo nove terenske raziskave, zlasti naselja na Štalci, lahko večjo poselitev v zgornjem delu doline povežemo s širjenjem svetolucijskega kulturnega kroga v Bohinjski kot; poselitev spodnjega dela doline z naseljem na Puštalu pa je vezana na poselitev Sorškega polja in gorenjsko skupino.

Ključne besede: Selška dolina, starejša železna doba, železova ruda, naselja, Štalca, svetolucijska skupina

Abstract: The article offers an overview of the (presumed) prehistoric sites in the poorly investigated Selška dolina, the valley of the Selška Sora River. Most sites date to the Early Iron Age and reveal that settlement of the area was largely related to the iron ore deposits and other metal mineral resources. Recent surveys, particularly the excavation of the hillfort on Štalca, indicate that the settlement of the upper part of the Selška dolina can be associated with an expansion of the Sv. Lucija group to the Bohinj area, while the lower part of the valley, with a settlement on Puštal, can be associated with the settlement of the plain of the Sorško polje and with the Gorenjska group.

Keywords: Selška dolina, Early Iron Age, iron ore, settlements, Štalca, Sv. Lucija group

Geografski in geološki oris

Selška dolina je dolga in ozka dolina pod Ratitovcem, ki pa v širšem pomenu obsega celotno povodje Selške Sore. Slednja izvira nad Zgornjo Sorico, severovzhodno od Petrovega Brda, razloženega naselja na prevalu v zatrepu Baške grape, na razvodnici med Bačo in Soro, kar pomeni na razvodnici med Sočo in Savo ali Jadranskim in Črnim morjem. Južno od Petrovega Brda izvira Zadnja Sora, ki se v Selško steče zahodno od majhnega zaselka Podrošt. Zgornji del Selške doline torej zajema južne obronke Julijskih Alp, ki jih predstavlja obsežna zakrasela planota Jelovica z najvišjim naravnim grebenom Ratitovec. Ta del doline je ozek, na obe strani doline pa se dvigujejo strma pobočja z globokimi vmesnimi grapami. Spodnji del doline do Železnikov je nekoliko bolj odprt. Tam se po dnu doline razprostirajo ravnice Selškega, Bukovškega in Praprotniškega polja. Južni del Selške doline tako že pripada Škofjeloškemu hribovju, ki se na vzhodu spušča proti zahodnemu delu Sorškega polja, to pa že predstavlja zahodno obrobje Ljubljanske kotline (Planina 1974; Demšar 2016, 6–7).

Geološko je območje Selške doline zelo pestro in razmeroma bogato s kovinskimi mineralnimi

surovinami. V prvi vrsti gre za železovo rudo, ki so jo več stoletij topili v plavžih v Železnikih (Bogataj 2002, 12–15). Izkoriščali so limonitno rudo (bobovec), ki so jo nabirali po kotanjah, vrtačah, razpokah, kraških jamah in breznih širom Jelovice. Ruda, ki je bila temno rjave barve, je vsebovala 30 do 50 % železa (Demšar 2016, 65; prim. Bizjak 2006). V grapi Zadnje Smoleve in na Martinj vrhu, kot tudi v Bodoljski grapi že v povodju Poljanske Sore, se pojavljajo bakrovi minerali, vendar pa je vsebnost bakra v rudi zelo nizka, saj znaša le 1,55 % (Demšar 2016, 65). Tu velja omeniti še Škofje pri Cerknem, ki velja za rudišče z največjo zalogo bakrove rude pri nas (prim. Velušček, Greif 1998, 36). V Knapah v dolini Bukovščice je znan opuščeni rudnik svinca in cinka, kjer orudenela apnenec in dolomit vsebujeta do 10,5 % svinca in do 5,6 % cinka (Demšar 2016, 66). S svincem in cinkom je bogata tudi ruda z Žirovskega vrha, ki pa je znan predvsem po nekdanjem rudniku urana. Tega vsebujejo še kamnine pri Breznici in bližnji Bodoljski grapi v Poljanski dolini; v Selški dolini pa pri Sv. Tomažu nad Praprotnim. Na obravnavanem območju so bolj kot minerali urana razširjeni manganovi minerali. Zasledimo jih v okolici Zlega Loga vse do Smoleve, južno od Železnikov, kjer ruda vsebuje tudi do 30 % mangana, vendar pa je bil

tamkajšnji rudnik opuščen že pred koncem 19. stoletja (isti 2016, 65).

Območje Selške doline je torej zelo hribovito in razgibano, z ozkimi dolinami ter številnimi grapami, ki jih je voda izdolbla v sicer prevladujoče apnenice in dolomite. Geološka raznovrstnost in raznolikost tega območja se odraža tudi s pojavljanjem mineralov železa, bakra, svinca, cinka, mangana in tudi urana. Prav rudno bogastvo je privabljal prazgodovinske iskalce surovin in prvo poselitev Selške doline, ki ima sicer le malo primernih obdelovalnih površin in je večinoma porasla z gozdom, ta pa zagotavlja za razvoj metalurških dejavnosti drugo pomembno surovino, les.

Pregled prazgodovinskih arheoloških najdišč

Arheološko je Selška dolina zelo slabo raziskana. Sistematičen pregled najdišč v Selški dolini sta med zadnjimi opravili A. Ramšak (2008) in M. Merkelj (2013). Četudi se arheološka podoba od tedaj ni bistveno spremenila, podajamo kratek pregled (domnevnih) prazgodovinskih najdišč iz povodja Selške Sore (sl. 1).

1. Zgornji Povden pod Ratitovcem

Na jasi Zgornji Povden nad istoimenskim prevalom so bila opravljena manjša sondiranja, pri katerih so bili poleg antrakotomsko analiziranega oglja najdeni še odbitek iz črnega kremena in nekaj fragmentov keramike. Ker med slednjimi, z izjemo fragmentov ustja in ostenja vrča s trakastim ročajem, ni tipološko in kronološko ožje opredeljivih kosov, je najdišče zgolj

shematično datirano v bronasto dobo (Turk, Šercelj 1988, 14–16).

2. Štalca nad Češnjico

Zaselek Češnjica je danes severni del po dolini in grapah razpotegnjenega mestnega naselja Železniki. Pri nekdanji vasi Češnjica Rutar (1897, 187) poroča o odkritju rimskega grobišča, predvideva pa tu tudi prazgodovinsko naselje. O rimskem grobišču poroča še Pečnik (1904, 127), ki naselje locira na hrib v smeri proti Kališam, vendar ga povezuje s slovansko poselitvijo (Valič 1975c). Bržkone sta tako Rutar kot Pečnik naselbinske ostanke prepoznavala na hribu Štalca (prim. Brank 1977a, 32–33; isti 1980). Tu so se arheološke raziskave pričele šele po prvih naključnih najdbah keramike in suličnega kopita (Bogataj, Bogataj 2013; Bogataj 2014). Leta 2016 so bili opravljeni topografski obhodi, analiza lidarskih posnetkov in manjša sondiranja, ki so potrdila obstoj utrjenega naselja iz starejše železne dobe (Bogataj et al. 2016).

3. Kališe

Naselje Kališe leži na prisojni strani, na polici pod vrhom hriba Sv. Križ, kjer sta Rutar in Pečnik domnevala prazgodovinsko naselje (Rutar 1897, 187; Pečnik 1904; prim. Valič 1975b; Brank 1977a, 30). Pri vasi Kališe Pečnik omenja tudi halštatske grobove, vendar je bila z novejšimi topografskimi obhodi delno potrjena le domnevna lokacija prazgodovinskega naselja pod vasjo, od koder izvirata najdbi odlomka bronaste uhate sekire in odlomek keramike, ki sta datirana na začetek starejše železne dobe (Ramšak 2008, 16, 21, T. 1: 2–3; prim. Merkelj 2013, 203).

Slika 1. Karta prazgodovinskih najdišč v Selški dolini. ○ – domnevno najdišče. Podlaga: TK 250 © GURS 2005.

4. Kočevnik

Kočevnik leži severovzhodno od prazgodovinskega naselja na Štalci. Na manjši ravnici sredi strmih pobočij nad dolino Češnjice so bila leta 2014 opravljena manjša sondiranja, ki so razkrila skromne ostaline kamnitega zidu in tlakovanja. Najdenih je bilo tudi nekaj odlomkov keramike, ki so povsem primerljivi z najdbami iz Štalce (Grahek 2014, 136–137).

5. Gradišče nad Rudnim

Skozi Rudno, edino vas v dolini Češnjice, severno od Železnikov vodi pot v Bohinj. Samo ime vasi nakazuje, da so tu rudarili in tudi sledi nekdanjega železarstva so v okolici še danes dobro vidne. Najdbe večje količine železove žilindre so znane iz Gradišča nad Rudnim. Gradišče ali Gradiše so poimenovane terase pod vrhom hriba (Tabor) na hrbtu grebena, ki se vzpenja iz Rudnega proti Dražgošam. Prav tu je Brank domneval obstoj prazgodovinskega naselja, o čemer naj bi poleg značilnih ledinskih imen pričali tudi dve neraziskani, a domnevno grobni(!) gomili (Brank 1977a, 31–32, sl. 31; prim. Merkelj 2013, 203). Ker gomili nista bili raziskani, danes pa žal nista več (dobro) vidni, so to le domneve. Iz Rudnega tako do sedaj poznamo samo posamično najdbo certoške fibule (Müllner 1897, 72, T. 2: 14; prim. Valič 1975d; Ramšak 2008, 18–19, T. 1: 4; Merkelj 2013, 200).

6. Dražgoše

Dražgoše ležijo visoko nad Selško dolino, na prisojnem pobočju pod strmim robom planote Jelovica, ki jo domačini imenujejo Dražgoška gora. Zaradi nahajališč bobovca so jo imenovali tudi Železna gora (Ramšak 2008, 15). Nad vasjo Dražgoše, na Pečeh in pa vzhodno od vasi proti zaselku Jelenšče je Rutar (1987, 187) domneval dve prazgodovinski naselbini, ki pa za sedaj nista bili potrjeni ne s topografskimi ogledi ne s (slučajnimi) najdbami (Brank 1977a, 29–32; Ramšak 2008, 15–19; Merkelj 2013).

7. Lajše

Jugozahodno od Dražgoš, pod robom Jelovice leži zaselek Lajše, kjer je Pečnik domneval dve prazgodovinski naselji. Prvo severozahodno od Lajš na Lajški gori, kjer so naleteli na obdelano kamenje; druga pa severovzhodno od vasi na hribu s cerkvijo Sv. Jere (Petru 1975; Brank 1974, 45–46, sl. 45; Ramšak 2008, 20; Merkelj 2013, 204). Nobena od domnevnih lokacij ni bila sistematično raziskana ali potrjena z najdbami.

8. Sv. Mohor nad Selcami

Prazgodovinsko naselje, ki ni bilo potrjeno z najdbami ali sondiranjem, domnevno leži na hribu Sv. Mohor pri zaselku Zabrekve, severovzhodno od Selc. Na vrhu hriba je ozka izravnana terasa z nekoliko bolj izrazitim južnim in jugozahodnim robom (Truhlar 1975; Brank 1974, 45–46; Ramšak 2008, 23; Merkelj 2013, 204).

9. Gradišče pri Strmici

Na hribu, imenovanem Gradišče, pri vasi Strmica nad Bukovščico Brank (1974, sl. 45) domneva prazgodovinsko naselje, ki pa ni bilo potrjeno z arheološkimi raziskavami ali najdbami.

10. Babnik nad Selcem

Babnik je hrib z izravnanim vrhom na južni strani Selc in je del kompleksa Miklavške gore. Ker je na pobočjih pod vrhom opaznih več teras, sta Pečnik (Valič 1975a; prim. Ramšak 2008, 22–23) in kasneje Brank (1974, 41–45; isti 1977b, 189) domnevala, da je bilo na hribu prazgodovinsko naselje. To je bilo potrjeno z nadaljnjimi topografskimi ogledi in manjšimi sondiranjem, pri katerih so bili najdeni odlomki keramike in del kamnitega brusa (Oman, Vičič 1985, 210; Ramšak 2008, T. 1: 1). Razmeroma dobro vidne ostaline na poselitvenih terasah, ki nakazujejo celo na kamnite temelje objektov, so po keramičnih najdbah datirane v starejšo železno dobo (Oman, Vičič 1985, 210; prim. Šubic 1998, 22; ista 1999, 231; Ramšak 2008, 13–14; Merkelj 2013, 200–201).

11. Martinj vrh

Leta 1990 so pri gradbenih delih na parc. št. 412, k. o. Martinj vrh našli železno sulično ost z dolgim tulom za nasaditev in krajšim ovalnim listom z izrazitim sredinskim rebrom (Šubic 1998, 22; Ramšak 2008, 17, T. 1: 5).

12. Kraj nad Bukovnico

Na hribu Kraj, imenovanem tudi Hom nad Bukovnico, domnevno leži prazgodovinsko utrjeno naselje, ki še ni bilo arheološko raziskano. Na njegov obstoj kažejo dobro vidni okopi vrhnjega platoja (Brank 1974, 41–42, sl. 42; isti 1977c; prim. Merkelj 2013, 204).

13. Gradišče pri Tomažu nad Praprotnim

Po Branku (1974, sl. 45) leži prazgodovinsko naselje tudi na Gradišču pri Sv. Tomažu nad Praprotnim, vendar pa to ni potrjeno ne z najdbami ne arheološkimi raziskavami (prim. Merkelj 2013, 205).

14. Lubniška jama in Kevdrč

Tik pred začetkom Sorškega polja se na desnem bregu Selške Sore dviguje hrib Lubnik. Na njem se ena ob drugi nahajata kraški jami Kevdrč in Lubniška jama. Obe sta bili arheološko raziskani z manjšimi izkopavanji, ki so potrdila uporabo jamskih zatočišč v prazgodovini. Po najdbah keramike so odkrite sledi datirane predvsem v mlajšo kameno in bakreno dobo (Leben 1960; isti 1962; isti 1962–1964; isti 1963; 1973, 151; isti 1975, 88–89). Sledi prazgodovinske poselitve so znane tudi s platoja nad jamo Kevdrč, vendar pa najdbe ne omogočajo podrobnejše kronološke opredelitve (Korošec 1959).

15. Puštal nad Trnjem

Severozahodni rob Sorškega polja predstavlja Križnogorsko hribovje, ki ga sestavlja hrib Puštal. Gre za hrib, znan tudi pod imenom Mala Roven, ki se dviguje na levem bregu Selške Sore. Ugodna strateška lega, dobra naravna zavarovanost, bližina vode ter širina polja so nudili ugodne pogoje za poselitev. Hrib je bil tako poseljen v času starejše železne dobe, antike in pozne antike (Štukl 2004, 415). Prazgodovinsko gradišče je bilo potrjeno s sondiranjem leta 1954 pod vodstvom S. Gabrovca¹ (Ramšak 2008, 72–79, T. 8–11), še več najdb pa je znanih iz kasnejših topografskih obhodov (ista 2008, 79–80, T. 12–14) in zaščitnih izkopavanj (Leskovar et al. 2013),² pri katerih so bile odkrite tudi ostaline treh domnevno lončarskih peči (isti 2013, 27–28). Keramične najdbe s samega gradišča bolj kažejo na starejšo halštatsko poselitev, vendar je naselje zagotovo živelo tudi še v mlajšem halštatskem času. To dokazujejo redke drobne najdbe, kot so odlomek bronaste narebrene zapestnice (Ramšak 2008, T. 14: 1) ali steklena obloga fibule (op. 2: Rupnik et al. 2016, sl. 4), v mlajši halštati pa so datirane tudi peči na jugovzhodnem območju izven gradišča (glej tu *Leskovar, Vojakovič*). Čeprav sistematična obravnava najdb s tega gradišča še ni bila opravljena (v celoti), lahko naselje okvirno datiramo v čas od 8. do 5. st. pr. n. št (prim. Ramšak 2008, 85).

1 Dokumentacijo in tipkopis neobjavljenega poročila (Gabrovec, S. 1984, *Poročilo o sondiranju na Puštalu nad Trnjem*. Neobjavljeno poročilo, Ljubljana) hrani Arhiv NMS v Ljubljani.

2 Leskovar, T., P. Vojakovič, T. Verbič, M. Novšak 2013, *Poročilo o arheoloških raziskavah in odstranitvi arheoloških ostalin na območju registrirane kulturne dediščine Trnje pri Škofji Loki – antično najdišče Puštal (EŠD 9350) za namen priprave OPPN za stanovanjsko območje Vešter*. Neobjavljeno poročilo, Ljubljana. Kljub izvedbi predhodnih arheoloških raziskav na širšem območju arheološkega najdišča Puštal za namen priprave OPPN za stanovanjsko območje Vešter v letu 2012 (Josipovič, D., J. Rupnik, B. Pajič 2012, *Poročilo o izvedbi predhodnih arheoloških raziskav v Trnju pri Škofji Loki*. Neobjavljeno poročilo, Škofja Loka.) je bil leta 2015 del prazgodovinskega naselja uničen z nedovoljenimi gradbenimi posegi (Rupnik, J., M. Pečovnik, B. Klezin 2016, *Arheološko dokumentiranje uničenja v bližini naselja Trnje pri Škofji Loki*. Preliminarno strokovno poročilo o predhodni arheološki raziskavi. Neobjavljeno poročilo, Škofja Loka).

Selška dolina v starejši železni dobi

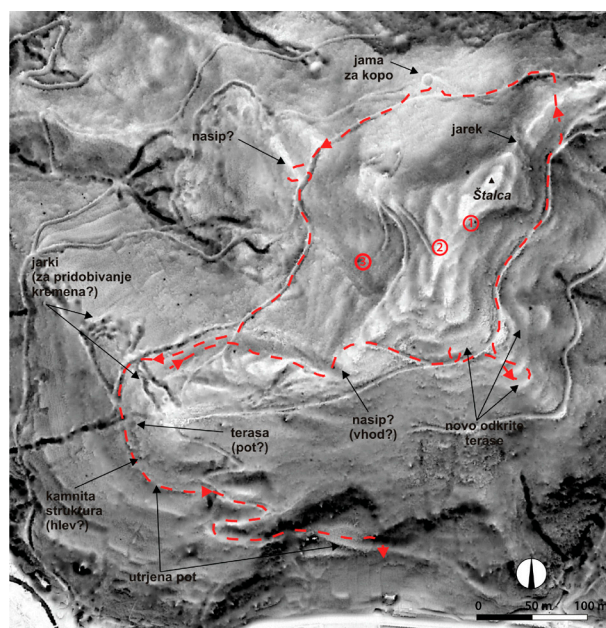
Selška dolina je bila z nahajališči bakrove rude, kot tudi svinca, cinka in mangana bržkone zanimiva že za prve metalurge (prim. Velušček, Greif 1998, 33–36). To posredno dokazujejo eneolitske najdbe iz Lubniške jame in Kevdrca, že bronastodobne pa so najdbe iz Zgornje-povdna.

Le malo več podatkov imamo o poselitvi tega območja v železni dobi. Tako moramo najverjetneje datirati sledi neraziskanih utrjenih naselij iz okolice Dražgoš (6) in Lajš (7); naselje na Sv. Mohorju nad Selcami (8) in Kraju nad Bukovnico (12), Gradišče pri Strmici (9) in Gradišče pri Tomažu nad Praprotnim (13). Vse našete lahko namreč primerjamo z najdbami potrjenim naseljem Babnik nad Selci (10) in Gradiščem nad Rudnim (5). Slednjega lahko povežemo z bližnjo najdbo certoške fibule X. vrste, varianta f po Teržanovi (Teržan 1976, 334). Najdba fibule, značilne za starejšo stopnjo negovskega horizonta ali stopnjo sv. Lucija IIc (ista 1976, 392–393), kaže torej na mlajšo halštatsko datacijo tamkajšnjega naselja. Enako datiramo kratko sulično ost z Martinj vrha (11), ki jo lahko primerjamo z ostmi kopij z listom deltoide oblike in najobičajneje rombičnim presekom po Tecco Hvala (Tecco Hvala 2012, 127–128, sl. 50: 2, 7). Čeprav gre pri osti z Martinj vrha za posamično najdbo, je pomenljivo, da se orožje v grobovih svetolucijskega kulturnega kroga, kot tudi certoška fibula X. vrste, pojavi prav v času stopnje Sv. Lucija IIc (Teržan, Trampuž 1973, 434–437, T. 20: 1–3).

Povsem drugače pa gre na podlagi redkih najdb datirati še neraziskano naselje iz Kališ (3). Odlomek bronaste uhate sekire, ki jih v največjem številu poznamo iz zahodne in osrednje Slovenije, narekuje datacijo na sam začetek železne dobe ali v starejšo halštatsko obdobje (Pavlin, Turk 2014, 44–49; Teržan 2008, 297–300). Predvsem v starejšo halštatsko obdobje moramo datirati tudi naselje na Puštalu nad Trnjem (15). Kronološko sicer ne najbolj izpovedno keramično gradivo lahko primerjamo z gradivom iz Pavšlarjeve hiše (Rozman 2004), Savske ceste (Gerbec et al. 2014) in Farne cerkve v Kranju (Horvat 1983), razmeroma dobre primerjave pa mu najdemo tudi med gradivom iz dolenskih železnodobnih gradišč (prim. Ramšak 2008, 81–83; Leskovar et al. 2013, 25). Kot kažejo posamične drobne najdbe, je bilo naselje na Puštalu zagotovo obljudeno tudi v mlajšem halštatskem času, vendar pa lahko z večjo zanesljivostjo tako datiramo le malo keramičnega gradiva (Leskovar et al. 2013, 25–26, pril. 7, obd. 24; glej tu *Leskovar, Vojakovič*, T. 4: 6). S tega

vidika je naselje na Puštalu povsem primerljivo z naselbinskimi ostalinami iz Ongerja nad Trzinom, ki so predvsem na podlagi rezultatov opravljenih radiokarbonskih analiz datirani v mlajše halštatsko obdobje (Železnikar 2014, 316). Med keramičnim gradivom iz Puštala je tudi nekaj fragmentov z glavničanjem ali metličanjem okrašene keramike (Ramšak 2008, T. 13: 5–7). Te lahko primerjamo z mlado halštatskimi najdbami iz Savske ceste v Kranju,³ enako okrašeno keramiko pa poznamo tudi iz Kočevnika (Grahek 2014, sl. 7: 1–2) in Štalce (Bogataj et al. 2016, sl. 23: 2, 4, 25: 1). Vendar je pomenljivo, da se keramične najdbe s Štalce in Kočevnika po fakturi močno razlikujejo od tistih iz Kranja. Boljše primerjave jim najdemo med naselbinskim gradivom iz Mosta na Soči (Svoljšak, Dular 2016, T. 29: 16; 35: 1–2, 4; 37: 9 itd.; Grahek 2018). Skromno raziskane naselbinske ostaline iz Kočevnika in Štalce po najdbah datiramo v mlado halštatsko obdobje.

Na Štalci (2) so bile v majhni sondi 1, ki smo jo izkopal tik pod robom zgornje terase (sl. 2) in je merila le 4×1 m,⁴ delno raziskane ostaline objekta, najverjetneje hiše (Bogataj et al. 2016, 78–82). Ta je bila, podobno kot številne hiše z Mosta na Soči (npr. hiša 5: Svovjšak, Dular 2016, 67–70), postavljena na delno v pobočje vsekani terasi (sl. 3). Na jugovzhodni ali spodnji strani sonde je bila izkopana vsaj ena lega kamnov domnevno temeljnega ali podpornega zidu (SE 17). Nad njimi je bila odkrita tanka plast žganine (SE 8), ki je mestoma segala celo pod plast najstarejšega hišnega tlaka. Tega predstavlja glinena plast (SE 7), vrh katere so v zaplati ožgane ilovice, morda ostankih manjše peči ali ognjišča, ležali ožgana kamnita utež, fragmentiran brus in nekaj fragmentov keramike (Bogataj et al. 2016, sl. 24: 1–5). Nad plastjo najstarejšega tlaka je bilo odkritih še več plasti zbitih kamnitih in glinastih tlakov ter izravnjav (SE 6, 15 in 5), ki so vsebovale nekaj najdb, kose železove rude in tudi kose (kovaške) žlindre (isti 2016, sl. 15, 24: 6–8). Posamezni kosi žlindre so bili najdeni še v ruševinski plasti (SE 14), ki jo povezujemo z opustitvijo odkrite hiše. V njenem vrhnjem delu smo v tanki žganinski

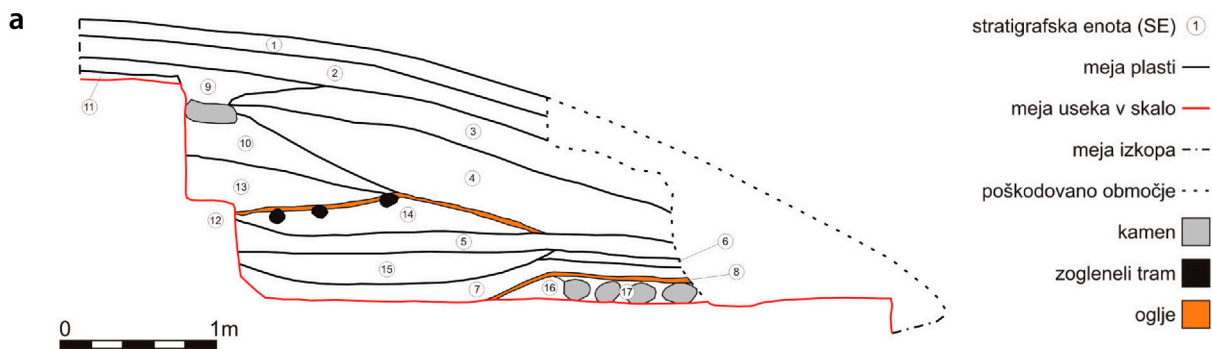

Slika 2. Lidarski posnetek naselja na Štalci in leta 2015 izkopane sonde (1–3) (po Bogataj et al. 2016, sl. 14).

plasti (SE 12) odkrili ostanke treh zoglenelih tramov, bržkone ostankov podrte lesene stene, kot jih poznamo iz več hiš, odkritih na Mostu na Soči (npr. hiša 11: Svovjšak, Dular 2016, 95–101, sl. 80, 81: B, 83–91). Kot je bilo ugotovljeno iz očiščenega severozahodnega profila v razširitvi sonde na vzhodni strani (sl. 3), izvirajo iz višje terase (?) posute ruševinske plasti (SE 4) tudi leta 2011 pobrane keramične najdbe in železno sulično kopito (Bogataj, Bogataj 2013, 191; Bogataj et al. 2016, 90, sl. 23). Tem najdemo dobre primerjave med gradivom iz najdišč svetolucijske skupine (prim. Bogataj et al. 2016, 88–94). Tako lahko kopito z votlim nasadilom za toporišče še najboljše primerjamo s kopitom iz grobišča na Jelenšku pri Godoviču, ki je datirano v stopnjo Sv. Lucija IIc (Svoljšak 1997, sl. 6; prim. Bogataj et al. 2016, 88, op. 20, sl. 22). Podobno velja za keramične najdbe (sl. 4b), ki jih na eni strani lahko dobro primerjamo z mlado halštatskimi naselbinskimi najdbami iz Mosta na Soči (sl. 4a; prim. Svovjšak, Dular 2016, T. 29: 16; 34: 12; 35: 1–2, 4; 37: 9, 12; 57: 5 itd.; Grahek 2018), delno tudi z gradivom iz grobišča na Jerovci na Šentviški planoti (Laharnar, Mlinar 2011, sl. 10: 6); po drugi strani pa nam predvsem oblika ustij loncev omogoča tudi primerjave z mlado halštatskimi najdbami iz Kranja (sl. 4c). Bolje ohranjene najdbe, ki smo jih povezali že z opustitvijo v sondi 1 delno izkopane hiše s Štalce, narekujejo torej datacijo v mlado halštatsko obdobje ali nekje v 6. do 4. st. pr. n. št. Takšna je tudi radiokarbonska datacija

3 Analizo keramičnega gradiva z območja še neobjavljenih raziskav (Urek, M., T. Podobnik, Š. Tomažincič, S. Djokić 2016, *Končno strokovno poročilo o arheoloških raziskavah grobišča v Lajhu in prazgodovinske poselitve na območju Savske ceste in sejmišča v Kranju (EŠD 5145, Kranj – Arheološko najdišče Lajb; EŠD 274, Kranj – Mestno jedro*. Neobjavljeno poročilo, Kranj), je opravila avtorica sama.

4 Sonda je bila v jugovzhodnem delu, ki je bil delno uničen ob padcu izruvanega drevesa, razširjena še vsaj 1 m proti vzhodu. Ker je bil tudi ta del močno poškodovan, smo tu predvsem očistili profil, da bi lahko razbrali, iz katere plasti izvirajo že leta 2011 pobrane keramične najdbe (Bogataj, Bogataj 2013).

Slika 3. Štalca, sonda 1: a) severni profil (po Bogataj et al. 2016, sl. 5); b) vkop gradbene jame (foto: Skupina Stik); c) ruševinska plast z ostanki zoglenelih brun (foto: Skupina Stik).

vzorca oglja iz plasti najstarejšega tlaka (SE 7),⁵ medtem ko datacija oglja iz ruševinske plasti (SE 4)⁶ kaže na čas od sredine 4. do prve polovice 2. st. pr. n. št. (Bogataj et al. 2016, sl. 26–27).

5 Poz-76910: 2415 ± 35 BP = 565–400 BC (2σ – 73,7 %); OxCal v4.2. Bronk Ramsey (2016).

Analizo obeh vzorcev iz sonde 1 na Štalci in vzorca iz Kočevnika je opravil laboratorij v Poznanju (Poljska): *Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe, Poznańskiego Parku Naukowo - Technologicznego, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (Poznan Radiocarbon Laboratory, Poznan Park of Science and Technology, Adam Mickiewicz University)*.

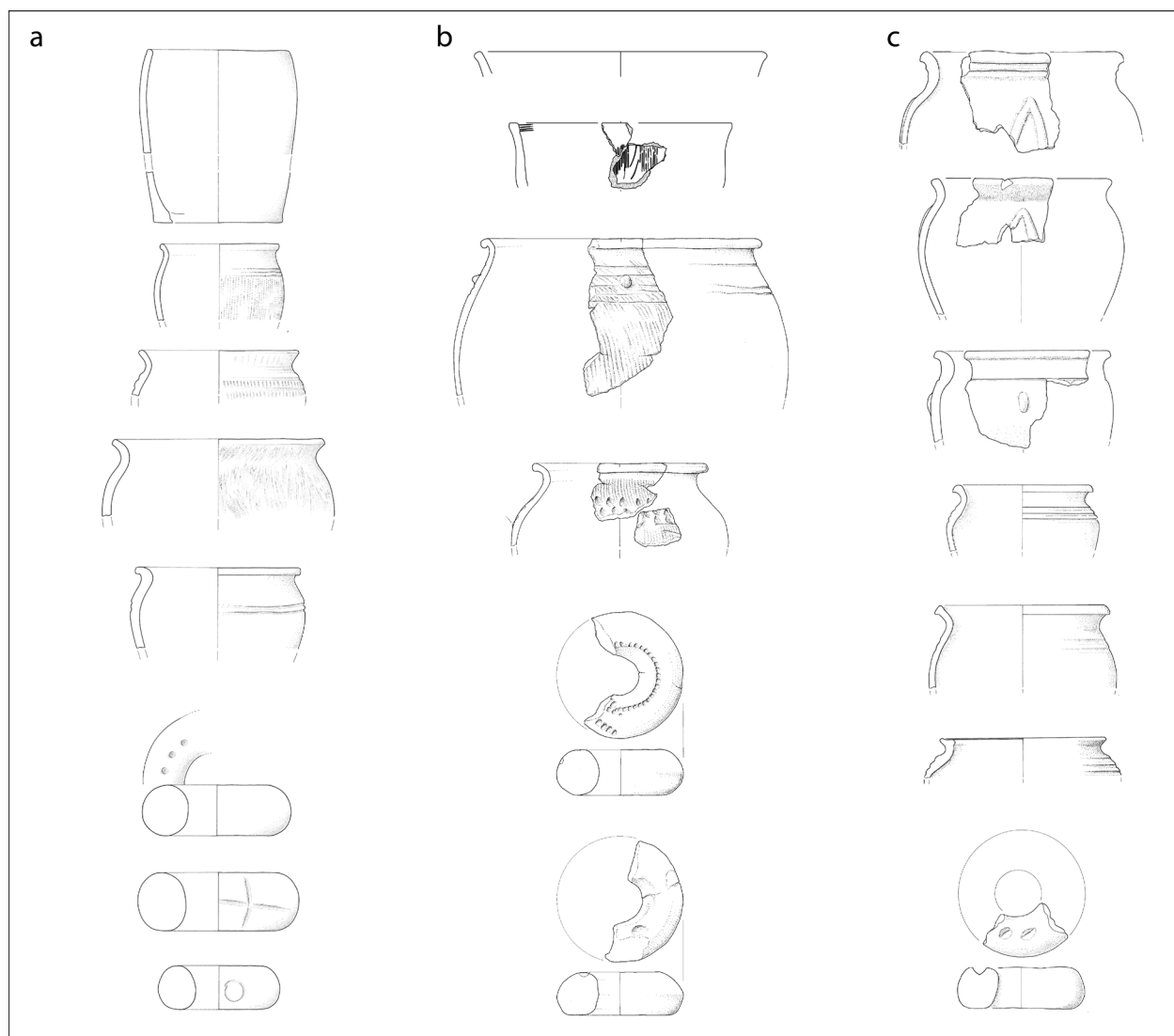
6 Poz-76909: 2170 ± 35 BP = 361–149 BC (2σ – 91,0 %); OxCal v4.2. Bronk Ramsey (2016).

Če je datacija naselbinskih ostalin s Štalce vsaj deloma potrjena tudi z radiokarbonskimi analizami,⁷ pa je primer Kočevnika (4) bolj zagoneten. Tudi tu so bili z izkopom še manjše sonde v izmeri $1,90 \times 0,60$ – $1,20$ m odkrite ostaline objekta s kamnitim tlakom (Grahek

7 Iz Štalce je poznan še en radiokarbonski datum, ki kaže celo nekoliko starejši halštatski čas (Bogataj 2014):

Beta-351804: 2460 ± 30 BP = 672–428 BC (2σ – 65,9 %); OxCal v4.2. Bronk Ramsey (2016).

Analizirano v laboratoriju Beta Analytic, Miami, Florida. Ker je bila tu pridobljena datacija oglja, ki je bil nesistematično pobran iz profila ob gozdni poti pod vršnim platojem Štalce, kjer je bila kasneje izkopana sonda 2 (Bogataj et al. 2016, 78–79, 88), rezultata ne moremo obravnavati kot relevantnega.

Slika 4. Izbor najznačilnejše keramike: a) Most na Soči (po Svoljšak, Dular 2016); b) Štalca (po Bogataj et al. 2016); c) Kranj (po Urek et al. 2016; glej tu op. 3). M. = 1 : 6.

2014, 134–136). V plasti pod tlakom je bilo najdeno nekaj fragmentov keramike (ista 2014, sl. 7), ki se ne razlikuje od najdb s Štalce in narekujejo datacijo v mlajše halštatsko obdobje. Vendar pa je radiokarbonska datacija oglja iz iste plasti pokazala na zgodnje srednjeveški čas (!).⁸ Interpretacija tu odkritih sledi tako ostaja odprta, gotovo je le, da s Kočevnika poznamo najdbe mlado halštatske keramike, ki je enaka tisti iz Štalce.

Po keramiki se Štalca in Kočevnik pomenljivo razlikujeta od naselja na Puštalu, ki ga povezujemo s poselitvijo Sorškega polja. To nedvomno sodi v slabo raziskano ljubljansko/gorenjsko skupino (Gabrovec 1987b, 178–181; isti 1999, 178; prim. Vojaković 2008, sl. 18). Ker je o naseljih tega kulturnega kroga le malo znane- ga (Gabrovec 1999, 184; prim. Vojaković 2008, 152;

Železnikar 2014, 313–315), temelji opredelitev gorenjske skupine predvsem na načinu pokopa in materialni kulturi, ki odražajo na eni strani vplive koroške in štajerske skupine, na drugi strani pa tudi dolenske (Gabrovec 1987b, 179–181; Vojaković 2008). Za gorenjsko skupino je tako še najbolj značilen žgan pokop pod gomilo (prim. Škvor Jernejčič 2017, sl. 11), kakršne so bile delno raziskane tudi na Godeško-Reteških dobravah pri Škofji Loki (Ramšak 2009, 33–55). Gomil iz gornjega dela Sorškega polja, ki ga označuje spodnji del Selške doline, ne poznamo. Z območja Selške doline poroča le Brank o dveh gomilah pod Rudnim (Brank 1977a, 31). Ker nista bili raziskani in ju niti Pečnik nikjer ne omenja, ju bržkone ne moremo obravnavati kot halštatski grobni gomili. Pečnik gomil ne omenja niti v primeru halštatskih grobov s Kališ (Pečnik 1904), o katerih pa ne poznamo podrobnosti. Domnevamo, da gre za plane, bržkone žgane

⁸ Poz-72380: 1240 ± 30 BP = 684–780 AD ($2\sigma - 61,3\%$); OxCal v4.2. Bronk Ramsey (2016).

grobove, kot jih sicer poznamo tudi v okviru ljubljanske/gorenjske skupine (prim. Škvor Jernejčič 2017, 139–143, sl. 11), vendar pa so ti značilni predvsem za svetolucijsko skupino. Ker zaznavamo podobnosti med naselbinsko keramiko z Mosta na Soči in novimi najdbami iz Štalce ter Kočevnika, se tako odpirajo vprašanja o povezanosti (zgornjega dela) Selške doline s svetolucijsko skupino. Ta je vezana na poselitev malodane celotnega Posočja, zgodaj pa se je uveljavila tudi v Bohinjskem kotu (Gabrovec 1974, 299–304; isti 1987a, 120–121). Poselitev Bohinja je več kot očitno vezana na zaloge železove rude, pri čemer pa velja, da je ena izmed poti, po kateri so prebivalci Posočja odkrili bohinjska rudišča, potekala po dolini Bače in nato preko prelaza Petrovo Brdo v Bohinjski kot (Guštin 1991, 98; Svoljšak, Dular 2016, 11; prim. Mlinar 2016, 9–13). Da to najverjetneje ni edina možna pot, nakazujejo prav nove najdbe s Štalce in Kočevnika, ki skupaj z bližnjimi (domnevnimi) najdišči tudi zgornjo Selško in nato dolino Češnjice orisujeta kot možno komunikacijsko pot (sl. 1).

Sklep

Geografsko in geološko zelo razgibano območje Selške doline, ki je bogato z rudišči železa in drugih kovinskih

mineralov, je arheološko slabo raziskano. Kljub temu je videti, da je do večje poseljenosti tega območja prišlo v mlajšem halštatskem obdobju in da je ta povezana z gospodarsko panogo železarstva. Doslej je za železarsko središče svetolucijske skupine veljal zgolj Bohinjski kot, z novimi naselbinskimi najdbami pa se kažejo tudi povezave Posočja in Selške doline. Starejše stike teh dveh območij nakazuje najdba bronaste uhate sekire, za razumevanje mlajšega halštata pa so pomembne predvsem primerjave nekoliko bolje raziskanih naselij na Štalci in na Puštalu. Na podlagi teh primerjav se odpira vprašanje, ali lahko predvsem območje zgornje Selške doline pripišemo svetolucijskemu kulturnemu krogu. Zanesljivega odgovora na to vprašanje za enkrat še ni moč podati, saj bi za verodostojnejši odgovor potrebovali tudi raziskave grobišč. Ker teh pravzaprav sploh ne poznamo, prve naselbinske raziskave pa so bile opravljene v najmanjšem možnem obsegu, ostajajo povezave najdišč z območja zgornje Selške doline in Češnjice s svetolucijsko/posoško skupino za sedaj le hipoteza. Za potrditev naših razmišljanj so potrebne večje in sistematično vodene raziskave tako najdišč gorenjske skupine kot tudi same Selške doline. Ali kot nas je jubilatka akad. zasl. prof. dr. Biba Teržan večkrat spodbujala že med študijem, nas v prihodnosti čaka še veliko dela.

A contribution to the study of the valley of the Selška dolina in the (Early) Iron Age

Summary

Selška dolina (Selca Valley) is a long and narrow valley under Mt Ratitovec; in a wider sense, it comprises the whole of the river basin of the Selška Sora River, which springs from above the Zgornja Sorica, north-east of Petrovo Brdo. This is a settlement on the pass at the end of Baška grapa, on the divide between Bača and Sora, which is the divide between the Soča and the Sava Rivers, and the divide between the basins to the Adriatic and Black Seas.

The Selška dolina area is very hilly, with narrow valleys and numerous water-carved ravines; limestone and dolomite dominate. Geological diversity and the variety of this area are reflected in the presence of iron ore as well as copper, lead, zinc, manganese, and uranium. Therefore, it is assumed that the mineral resources attracted prehistoric miners-metallurgists, and this was the reason for the first habitation of Selška dolina.

Regarding archaeology, Selška dolina is very poorly researched. Although the archaeological image from partially published reviews of the sites has not changed significantly, we provide a brief overview of (alleged) prehistoric sites from the river basin of Selška Sora (Fig. 1). Eneolithic finds from the Lubniška jama and cave Kevdrc indirectly prove that it was of interest to the first metallurgists; the finds from Zgornji Povden are dated to the Bronze Age. Slightly more data are available regarding the habitation of this area in the Iron Age, but most of the (alleged) sites have not been systematically surveyed. Excavations to a very small extent have been done in recent years only on the hill-top settlement of Štalca (Figs. 2, 3) and the settlement of Kočevnik. Both sites obviously differ from the hill-top settlement on Puštal in the lower part of the Selška dolina, from where there are the most numerous finds, but mainly from rescue excavations.

The ceramics from Štalca and Kočevnik significantly differ from settlement finds from Puštal. This is associated with habitation of Sorško polje (Sora Plain), which undoubtedly belongs to the poorly researched Ljubljana or Gorenjska Hallstatt group. Since very little is known about the settlements of this cultural circle, the definition of the Gorenjska group is mainly based on the mode of burial and material culture.

This reflects the influence of the Koroška and Štajerska groups, as well as that of the Dolenjska group. The cremation burials in the mounds, as they were partly researched at Godeško-Reteške dobrave area near Škofja Loka, are highly characteristic of the Gorenjska group. No indication of mounds in the upper part of the Sorško polje, which is also the lower part of Selška dolina, have been found. From the area of Selška dolina there are only mentions of two mounds under Rudno village, which have not been excavated and are not likely to be understood as Early Iron Age burial mounds. From the treated area, only Hallstatt graves from nearby site of Kališe are mentioned, but details are not given. We presume that they are plain cremated graves, which we know from Ljubljana/Gorenjska group, but are much more typical of the Sv. Lucija group. Ceramics from the Štalca and Kočevnik settlements are more similar to the settlement ceramics from Most na Soči (the Sv. Lucija group) than with the late Hallstatt finds from Kranj (Gorenjska group) (Fig. 4). Because of these comparisons, questions arise about the connections of the (upper) Selška dolina with the Sv. Lucija group, which is tied to the habitation mostly of Posočje (Soča area) and its early expansion into the Bohinj valley. Habitation of the Bohinj area is obviously tied to the resources of iron ore; however, it is believed that the inhabitants of the Posočje area reached ore deposit in Bohinj surroundings through the valley of the Bača River and the Petrovo Brdo pass. This is probably not the only way, since the new discoveries from Štalca and Kočevnik, together with nearby (alleged) sites also suggest that upper Selška dolina and then the valley of Češnjica is a possible communication path (Fig. 1).

From the overview of prehistoric sites, it appears that the major habitation of Selška dolina occurred in the Late Hallstatt period and that it is associated with ironworking. For this reason, only the Bohinj area was considered to be the metallurgy centre of the Sv. Lucija group, but the new settlement finds also indicate connections of Posočje and Selška dolina. The find of a bronze-eared axe from site Kališe suggests much earlier contacts of Posočje (Sv. Lucija group) and Selška dolina, but for understanding of the earlier Hallstatt period there are more important comparisons of the

somewhat better investigated settlements on Štalca, Puštal (Lower Selška dolina), and Most na Soči. Based on these comparisons, it raises the question of whether primarily the area of upper Selška dolina can be attributed to the Sv. Lucia cultural group. A reliable answer to this question cannot be provided for now since a more credible response can be made only after the

discovery and analyses of graves. Because such graves have not yet been found, and the first settlement excavations were carried out in the smallest extent possible, the connection of sites from the upper Selška dolina with Sv. Lucija group remains only a hypothesis.

Language editing: Terry Troy Jackson.

Literatura/References

- BIZJAK, J. 2006, Rudarjenje v visokogorju Julijskih Alp. – V/In: T. Cevc (ur./ed.), *Človek v Alpah*, Ljubljana, 85–95.
- BOGATAJ, A. (ur./ed.) 2002, *Doba železarstva v Železnikih*. – Železniki.
- BOGATAJ, F. 2014, Štalca, halštatska naselbina. – *Železne niti* 11, 127–131.
- BOGATAJ, F., J. BOGATAJ 2013, Štalca – stara naselbina, vetrne peči in železo. – *Železne niti* 10, 185–194.
- BOGATAJ, F., L. GRAHEK, I. M. HROVATIN, R. MASARYK 2016, Pred 2.500 leti so na Štalci že kovali železo. – *Železne niti* 13, 88–96.
- BRANK, R. 1974, Sledovi prazgodovinskih naselitev na Babniku in na Kraju v Selški dolini. – *Loški razgledi* 21, 41–46.
- BRANK, R. 1977a, Prazgodovinska poselitev Rudna in Dražgoš. – *Loški razgledi* 24, 29–33.
- BRANK, R. 1977b, Babnik nad Selci. – *Varstvo spomenikov* 21, 189.
- BRANK, R. 1977c, Bukovica v Selški dolini. – *Varstvo spomenikov* 21, 326–327.
- BRANK, R. 1980, Štalca – stara železarska naselbina? – *Loški razgledi* 27, 31–33.
- DEMŠAR, M. 2016, *Geološka karta Selške doline 1 : 25.000*. Tolmač h Geološki karti Selške doline. – Ljubljana.
- GABROVEC, S. 1974, Halštatske nekropole v Bohinju. – *Arheološki vestnik* 25, (1976), 287–318.
- GABROVEC, S. 1987a, Svetolucijska grupa. – V/In: A. Benac (ur./ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V – Željezna doba*, Sarajevo, 120–150.
- GABROVEC, S. 1987b, Ljubljanska grupa. – V/In: A. Benac (ur./ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V – Željezna doba*, Sarajevo, 178–181.
- GABROVEC, S. 1999, 50 Jahre Archäologie der älteren Eisenzeit in Slowenien / 50 let arheologije starejše železne dobe v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 50, 145–188.
- GERBEC, T., M. ČREŠNAR, J. LUX, K. ČUFAR, G. GRUDEN 2014, Kranj. – V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*. Katalogi in monografije 40, Ljubljana, 319–332.
- GRAHEK, L. 2014, Kočevnik pri Kališah – novo prazgodovinsko najdišče v Selški dolini. – *Železne niti* 11, 133–138.
- GRAHEK, L. 2018, Naselbinska keramika z Mosta na Soči. – V/In: *Železnodobno naselje Most na Soči. Razprave*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 34, v *pripravi*.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje in der jüngeren Eisenzeit / Posočje. Posočje v mlajši železni dobi*. – Katalogi in monografije 27, Ljubljana.
- HORVAT, J. 1983, Prazgodovinske naselbinske najdbe pri far-ni cerkvi v Kranju. – *Arheološki vestnik* 34, (1984), 140–218.
- KOROŠEC, J. 1959, Lubnik – pečina Kevdrc. – *Arheološki pregled* 1, 17–18.
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2011, Železnodobno grobišče v Jerovci na Šentviški planoti. – *Goriški letnik* 35/2011, 9–32.
- LEBEN, F. 1960, Arheološka izkopavanja v Kevdercu in Lubniški jami. – *Loški razgledi* 7, 219–220.
- LEBEN, F. 1962, Lubniška jama – nalazišče ranog bronzanog doba. – *Arheološki pregled* 4, 53–54.
- LEBEN, F. 1962–1964, Lubniška jama nad Škofjo loko. – *Varstvo spomenikov* 9, 132–133.
- LEBEN, F. 1963, Materialna kultura in izsledki arheoloških izkopavanj v Kevdercu in Lubniški jami. – *Acta carsologica* 3, 213–274.
- LEBEN, F. 1973, Opredelitev neolitske in eneolitske keramike iz jamskih najdišč jugovzhodnega alpskega prostora. – *Arheološki vestnik* 24, 145–160.
- LEBEN, F. 1975, Arheološke jamske postaje na Gorenjskem. – *Naše jame* 17, 85–99.
- MERKELJ, M. 2013, Arheološka podoba Selške doline. – *Železne niti* 10, 195–207.
- MLINAR, M. 2016, Prapoti skozi prapoti: stari prehodi med Tolminsko in Bohinjem. – V/In: M. Mlinar, M. Turk, *Prapoti skozi prapoti. Arheološka topografija dolin Tolminke in Zadlaščice*, Tolmin, 9–13.
- MÜLLNER, A. 1897, Fund einer Bronzefibel bei Eisenem. – *Argo* 5, 72.
- OMAN, J., B. VIČIČ 1985, Babnik nad Selcami. – *Varstvo spomenikov* 27, 210.
- PAVLIN, P., P. TURK 2014, Starejše železnodobna depoja z Gobavice nad Mengšem / Two Early Age hoards from Gobavica above Mengeš. – *Arheološki vestnik* 65, 35–78.
- PEČNIK, J. 1904, Prazgodovinska najdišča na Kranjskem. – *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 14 (4), 125–142.
- PETRU, P. 1975, Lajše. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 173.
- PLANINA, F. 1974, *Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino*. – Škofja Loka.
- RAMŠAK, A. 2008, *Škofjeloško ozemlje v bronasti in železni dobi*. – Neobjavljena diplomska naloga / Unpublished diploma, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- RAMŠAK, A. 2009, Gomile starejše železne dobe na Godeško-Reteških dobravah pri Škofji Loki. – *Arheološki vestnik* 60, 33–61.
- ROZMAN, B. 2004, Keramika iz prazgodovinske naselbine v Kranju (Pavšlarjeva hiša) / Pottery from the prehistoric settlement in Kranj (the Pavšlar house). – *Arheološki vestnik* 55, 55–109.

- RUTAR, G. 1897, Fundbericht über die archäologischen Grabungen auf den prähistorischen Grabfeldern Krains im Jahre 1896. – *Mitteilungen der K. K. Central-Commission* N. F. 23, 183–187.
- SVOLJŠAK, D. 1997, Godovič, Jelenšek. – *Varstvo spomenikov* 36, 235.
- SVOLJŠAK, D., J. DULAR 2016, *Železnodobno naselje Most na Soči. Gradbeni izvidi in najdbe / The Iron Age settlement at Most na Soči: settlement structures and small finds.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 33, Ljubljana.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2017, Starejšeželeznodobne gomile na Gorenjskem. Analiza žganih grobov iz Vile Prah in Koroške ceste v Kranju / Early Iron Age tumuli in the Gorenjska region. Cremation burials at Vila Prah and Koroška cesta in Kranj. – *Arheološki vestnik* 68, 117–196.
- ŠTUKL, J. 2004, Poznoantični depo s Puštala nad Trnjem. – *Arheološki vestnik* 55, 415–427.
- ŠUBIC, Z. 1998, Poselitev loškega ozemlja v arheoloških obdobjih. – *Loški razgledi* 45, 19–31.
- ŠUBIC, Z. 1999, Enota za arheologijo. Ob 60 letnici Loškega muzeja v Škofji Loki. – *Loški razgledi* 46, 227–238.
- TECCO HVALA, S. 2012, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Magdalenska gora. Social structure and burial rites of the Iron Age community.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26, Ljubljana.
- TERŽAN, B. 1976, Certoška fibula / Die Certosafibel. – *Arheološki vestnik* 27, (1977), 317–443.
- TERŽAN, B. 2008, Stiške skice / Stična – Skizzen. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe, Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien.* Katalogi in monografije 38, (2010), Ljubljana, 189–325.
- TERŽAN, B., N. TRAMPUŽ 1973, Prispevek h kronologiji svetolucijske skupine. – *Arheološki vestnik* 24, (1975), 416–460.
- TRUHLAR, F. 1975, Zabrekve. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 173.
- TURK, I., A. ŠERCELJ 1988, Najstarejši dokazani obisk Ratitovca. Arheološke najdbe na Zgornjem Póvdnu. – *Loški razgledi* 35, 11–18.
- VALIČ, A. 1975a, Golica. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 172.
- VALIČ, A. 1975b, Kališe. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 172.
- VALIČ, A. 1975c, Češnjica. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 174.
- VALIČ, A. 1975d, Rudno. – V/In: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana, 174.
- VELUŠČEK, A., T. GREIF 1998, Talilnik in livarski kalup z Maharskega prekopa na Ljubljanskem barju / Crucible and casting mould from Maharski prekop on the Ljubljana moor. – *Arheološki vestnik* 49, 31–53.
- VOJAKOVIĆ, P. 2008, Starejšeželeznodobna gomila z Vrtičnjaka nad Tupaličami pri Preddvoru na Gorenjskem / The Early Iron Age tumulus from Vrtičnjak above Tupaliče near Preddvor, Slovenia. – *Arheološki vestnik* 59, 149–188.
- ŽELEZNIKAR, J. 2014, Trzin. – V/In: B. Teržan, M. Črešnar (ur./eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia.* Katalogi in monografije 40, Ljubljana, 313–318.